

BJÖRCK, JOHAN GUSTAF

Tattare.

Hernösand : Utg.
1915

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

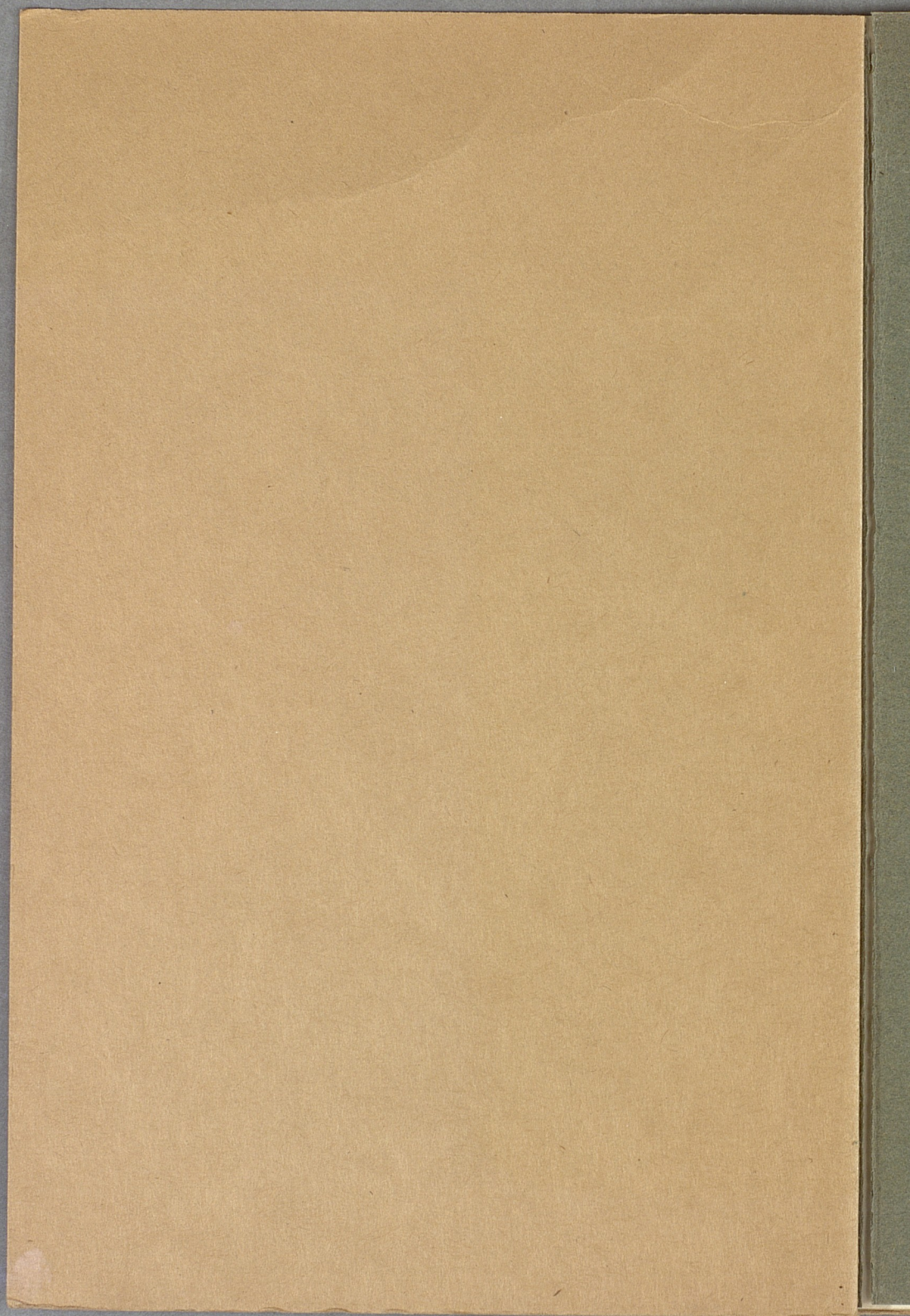
- <http://search.books2ebooks.eu/>

Stiftsråd. Skrifter 3

73 Az(x)

Härnösand

*Teol.
Allm
Savel (Sällsk)*

Skrifter utgivna av Härnösands Stiftsråd

3.

Tattare

Av J. BJÖRCK
PASTORATSADJUNKT

SÄRTRYCK UR "FRÅN ÅDALAR OCH FJÄLL"
HÄRNÖSANDS STIFTS JULBOK 1915

SOLLEFTEÅ TRYCKERI AKTIEBOLAG 1915

TATTARE

AV

J. BJÖRCK
PASTORATSADJUNKT

Särtryck ur
"Från Ådalar och Fjäll"
Härnösands stifts julbok
1915

TATTARE

1850

THE TATTARE

PRINTED AND PUBLISHED BY

Tattare.

Vi ha nog alla sett dem: Än är det ett följe, som slagit sig ned utanför staden. Det är brokiga dräkter i rött och i gult, mycket av silverringar och glitter, bruna ansikten, mörka eldiga ögon och korpsvart hår och ibland ett språk, som ingen kan begripa. I tältet vimlar det av smutsiga barnungar, som kivas bland alla bylten och skrot eller framför lägerelden, som iflammar därbredvid. Kvinnfolken, gärna bärande med sig en eller annan barnstackare för att väcka än mera medlidande, göra täta besök i grannskapets alla gårdar för att bedja så snällt om det och om det, och om de inte få något poeka sig till det, kanske också för att "lägga ut människornas öden" eller "bota" med sina konstster. Karlarne ge sig ut på färd för att laga kittlar och annat i husen, men framförallt för att verka vid marknader o. dyl. med hästbyten och andra goda affärer. En "hövding" med långt böljande skägg och hängande hår och utstyrd också han med många ringar och granna spännen och en lång käpp med stor silverkula tycks härska över det hela. På kvällen, när stammen samlats från säkerligen ej så litet inkomstbringande utfärder, strömmar det upplysta stadsfolket nyfiket dit, och mot lämpliga avgifter få de skåda härligheten närmare, spå sig, bevittna dansen under österländsk vild musik och kanske vara med om ett utannonserat "zigenarbröllop". När sedan fältet efter några dagar

är gott utplockat, eller kanske livet i tattarthorden blivit allt för vilt, eller pollisen av andra skäl måst blanda sig i leken, brytes det upp för att vidare fortsätta det kringflackande eländet.

Än kommer det bort på vägen ett lass. Under många eder och piskslag går en svartmuskig karl — kanske litet mindre mörk än de nyss skildrade — och driver på hästen, mager och usel kan den vara, men skinande granna äro seldonen; högt på den skrangliga kärran sitter en gammal rynkig kvinna och en yngre med några småbarn, och bland byltena tittar det fram andra blåfrusna barnansikten, kanske också en morrande hund eller gris. En eller annan pojke med otäckt fräck uppsyn eller en slankig jänta springer bredvid lasset eller är förelöpare. När följet kommer till byn tager man in utan mycket krus i någon gård — de ha sina gamla kända ställen — eller, om detta ej går, i något stall eller en lada; de gamla norrländska kyrkostallarna ha varit omtyckta samlingsplatser för dessa tattare. Jag minns så väl, när jag en höstkväll stod på prästgårdstrappan och såg på stjärnorna och då fick höra de hemskaste läten genom mörkret, jag visste ej om det var människor eller djur. Det kom uppifrån kyrkan, och när jag gick dit fick jag se den förfärligaste röra av tattare. Det var deras småbarns kvidan och gråt och de äldres råhet, som trängt ut från lägret i kyrkostallarne. Folket är just ej glad åt sådana besök, ty det betyder en bra åderlätning av husets förråd av både det ena och det andra, mycket "försvinner" också i de dagarne. Man vågar dock ej gärna neka husrum och vad allt annat tattarne begära; dels är ju gästfriheten mot alla en gammal svensk dygd, och så är man liksom rädd för de svarta ögonen och de underliga orden, det är ej så säkert. de inte kunna trolla otyg på en och ställa till mycken skada och förargelse, om det lättörda tattarblodet skulle komma i svallning. Och så ha de sedan gammalt sina konster att så underliga sköta med kreaturen, kanske barnen också.

Och så tål man dem, även om de på det svåraste störa hushålls och bygdens fred — det kanske mötas flere tatarföljen, "skojare", där — med brännvinsorgier, den värsta osedlighet och slagsmål, och även om man tycker det är förfärligt, att människor skola få leva, barn få växa upp på det viset på landsvägen i umbäranden och sedlig förvildning. Kan- ske döpas barnen, det är tatarne i allmänhet måna om, sä- kerligen dock ej så mycket av religiösa skäl — jag döpte ny- ligen en sådan liten stackare, född i ett stall — döpas till Herren Kristi barn och lärjungar, till en kristen försam- ling, en kristlig uppfostran. Men huru tager församlingen, kyrkan, sedan vård om dessa sina barn? Föräldrarne, mo- dern — ty föräldrarne äro nästan undantagslöst inte gifta — höra inte hemma i socknen, kunna slutligen ej påträffas någonstades, och barnen få så växa upp, intet hem hos far och mor, intet hem i församlingen, ingen eller mycket ringa och slarvig skolgång, förförelse, råhet, utanför samhället, dess ordning och lagar. Är det värdigt ett kristet land, en kristen församling i 20:de seklet?

Men varifrån komma alla dessa tattare, zigenare,skojare, som man med olika namn kallar vand- ringsfolket bland oss? Ja, av deras ofta mörka hud och svarta hår och glänsande ögon, främmande later och under- liga ord, tänker man genast, att det folket måste stamma långt ifrån, långt bort från fjärran Österland. Och så är det också. Det är en underlig, dyster saga om ett folk, som träder fram ur natten, lever med mörkret vilande över sig, i mörkrets gärningar — och går in i natten.

I året 1417, en f. ö. den märkligaste tid över Europa, full av oro, ångest och undran, dök plötsligt en främmande hord människor på omkring 300 personer av bägge kön förutom många barn upp och slog läger utanför Hamburgs portar. De voro, säger historieskrivaren, övermåttan smut- siga och gräsliga, svartmuskiga som tatarer. Ingen hade hört talas om eller förr sett detta slags folk. De hade höv-

dingar mellan sig, grannt utstyrda. Om natten lågo de i läger på marken utanför staden, om dagen gjorde de sig allsköns ärenden in för hästbyten och annat. De utgåvo sig för kristna pilgrimmer och kunde förevisa skrivelser från själva kejsar Sigismund, som anbefallde "pilgrimmerna" till det bästa mottagande hos alla andliga och världsliga överheter och herrar. De hade verkligen narrat denne med rörande berättelser, att de voro komna från det land, som Jesus och Jungfru Maria besökt på sin flykt, Egypten, varifrån nyligen korsfararne bragt hem med sig till Europa de äventyrligaste berättelser om allsköns under. Deras fäder, berättade de — ingen vet ännu, varifrån de hade fått idén till denna listiga fabel — hade begått det stora brottet att neka Jesusbarnet en dryck av Nilens vatten, och som Guds straff härför undertrycktes nu deras folk av turkarne, kejsarens arvfviender, och deras biskopar hade efter Guds bud pålagt en del av folket, just den närvarande skaran, att genom en sjuårig pilgrimsfärd i fjärran land göra bot för fädrens svåra brott. Historien blev som sagt trodd, och med god kejsarlig lejd kunde de så begynna sitt äventyrliga aldrig slutande tåg genom Europa. I Hamburg visade de sig dock snart som de värsta skälmar och tjuvar, så rakt mot all kristendom, och folket, som väl hade någon erinring om de hedniska tatarernas (ett asiatiskt folk) härjningar i Europa, sammanliknade sina förfärliga gäster med dessa och kallade dem tatarer eller tattare.

Efter Hamburg hemsökte de nu andra delar av Tyskland, och litet senare påträffades tattarhorder i Frankrike och Italien, där det syns, som de nu också vunnit inträde hos påven och narrat honom liksom kejsaren och fått en skrivelse, vari han gav dem fullt avlat för deras synder och anbefallde dem till kristenhetens barmhärtighet. I många land bära de också än idag namn, som visar på folkets tilltro till deras egyptiska ursprung (i England gypsies, i Grekland gyphtoi o. s. v.). På finaste vis förstodo de att nästla

sig in i landen; Europa var ett rikt land, där var det lustigt att leva, och de kristna folken voro lätta att lura och skrämja, och så följdes de första tatarföljerna snart av flere. I Spanien funnos de första tatarne 1447, hundra år senare befunnos de vara 30 à 40 tusen, ett helt folk; i England voro de 1531 så många, att regeringen tog sig för att vilja utrota dem, och 1512 hade de redan hunnit till Sverige. Olaus Petri berättar därom i sin Svenska Krönika: "Samma år her Steen var höffuitzsmän worden, kom en part af thet folket som fara om kring ifrå thet ena landet til thet andra, them man kallar tatare, hijt i landet och til Stockholm, förra hadhe the aldnigh her varit", och man kan sedan av samtida anteckningar ganska väl följja deras färd genom Sverige. Att de redan i 16:de årh. vunnit en jämförelsevis ej ringa utbredning här, framgår däraf, att både världsliga och andliga myndigheter snart ansågo sig böra befria landet från det äventyrliga och gudlösa följet, som levde av rov och bedrägerier samt på grund av sina kvacksalverier och trolldomskonster ansågs stå i förbindelse med onda makter. Men tatarne fortsatte sina färder och sitt utbredande här och över hela världen. "Det är", säger en engelsk författare, "näppeligen någon del av den beboeliga jorden, varest Romanierna, så kalla tatarne sig själva efter sitt språk Romani, icke finnas. Deras tält äro uppslagna på Brasiliens slätter och på Himalayas sluttningar, deras tungomål höres i Moskva och i Madrid, på Londons och Stambulls gator". Olika namn ha de som vi sett, utom de nämnda kunna vi peka på namnet zigenare i Ryssland, Österrrike och även hos oss, men det är samma folkstam, som brett ut sig.

Nyare forskningar, särskilt i fråga om tatarernes språk, visa verkligt tydligt deras gemensamma härkomst från nordvästra Indien. De höra troligen till ett där av det nu härskande hindufolket undertryckt urfolk, en parias, som senast omkr. 1000 e. Kr. utvandrat och därifrån genom Per-

sien, Egypten, Grekland spritt sig norrut genom Europa, i sig f. ö. upptagande element, nog så dåliga, från olika länder, som de genomvandrade, och bildande så en "vrångbild av ett folk". Så har tattarens språk, romani, uppkommit med ett indiskt (sanskrit) ursprung blandat med slaviska, romanska, germanska m. fl. tillsatser. Detta språk torde ha varit ett av de förnämsta medlen att sammanhålla dessa vandrande skaror till det egendomliga särskilda folk, som det ännu idag utgör. Med det språket kunna tattarena tala med varandra, och tala hemligt, var de än mötas. Det är förresten i grund det språket, som nu utgör det internationella tjuvspråket och fängelsespråket.

En annan sak, som sammanhållit tattarena, har varit den säkerligen stränga rättsordning — om man nu kan tala om rätt och ordning ibland ett sådant folk — som särskilt förr förefunnits bland dem med sträng lydning för stammarnas hövdingar, straff för dem, som beblandade sig med de vita o. s. v.

Möjligen ha också tattarena, som nu synas vara bland de mest gudlösa folk man träffar på, haft en gemensam religion. En tattare har sålunda berättat: "Den gång tattarena ännu bodde i sitt fädernehem byn Assas i Assaria sände baro devel (den store guden) sin son Dundra i en människas skepnad till dem för att uppenbara och i en bok uppskriva för dem sin lag, den hemliga lag, som tattarena ännu följa över hela världen. Därpå steg Dundra upp från Jorden, satte sig i sitt rike, Månen, och heter från den tiden Alako. Han beskyddar nu tattarena i deras dagliga strid mot turkar och kristna, en gång skall han hjälpa dem till fullkomlig seger och föra dem tillbaka till deras land, och efter döden hämtar han deras själar upp till sig i sitt rike. Ofta äro hans fiender nära att övervinna honom, då är det som man ser månen taga av och försvinna — — — När åter Alako segtrat och med helt ansikte blickar ned på sina barn, tattarena, då falla dessa ödmjukt ned på knä mellan skogens

träd och prisa den mäktiga segerguden — — — ”Men denna måndyrkan” — Viktor Rydberg förtäljer också om den i Singoalla — ”måtte efter alla märken nu för tiden vara i förfall — liksom allt annat, som hör tatarne till”, utbrister den kännare av folket, som upptecknat detta.

Det som dock framförallt förenat och alltjämt förenar tatarne är samma kringfläckande liv från ort till ort och ofta från land till land under tiggeri, lagning av kökskärl, hästbyten, spådom och övande av mångfaldig underlig läkekonst och annan ”konst”, lurande, snattande; och då vi här till lägga ett ohejdat supande, slagsmål, sedeslöshet synes de mörka tatarernes livssaga vara mörk nog.

Men detta allt är blott den ena delen av det folk ibland oss, som vi kalla tattare. En annan del är det vandrande folk-element — ingalunda asiatiskt — som sedan långt tillbaka funnits och ständigt får nya tillskott hos oss och i alla länder som en drägg, med i det stora hela samma liv som det förut skildrade och mer eller mindre blandande sig med de ”riktiga tatarne”. Under medeltidens sista skede — upplösningens tid — blev Europa översvämmat av stora skaror tiggare. Lärda av munkarne levde de också på ”vallfärder”, tiggerier vid kyrkdörrar och i husen, övande sig i allehanda skällmstycken. Till dessa kom alltjämt en talrik flock av dunkade soldater efter de många krigen, som gladeliga fortsatte på egen hand sina härjningståg. Och härtill slöt sig allehanda rövare och tjuvar, det blev skaror av sådana kringströvande, män, kvinnor och barn, som också de snart funno sin sammanhållning i ett konstigt språk, roti, på tyska rotwelsch, rotvälska, tiggarspråket. Det tycks också med dessa horder ha varit en formlig folkvandring från Tyskland och till de nordiska länderna till gelikar där. I Danmark kallas dessa folk keltringar (jmf. vårt svenska ord kältra, tigga och be), och de funnos särskilt på Jylland på 1600-talet i stora massor, i Norge benämnas de bl. a. fanter och skojare, vilket senare de också kallas sedan gam-

malt och ännu i dag i Sverige jämte det allmänna tattare. Redan i en svensk lag av 1303 talas med mycket ogillande om sådana vandrande skojare, "clientes et cursores ac garriones vagi, dicti Sculuara", främmande hemlösa folk, som i synnerhet tog sitt tillhåll i de djupa skogarne i Kolmården och på strövtåg därifrån förövade icke blott tjuveri utan också röveri, mord och nästan alla förbrytelser. Till dessa ovannämnda element sällade sig säkerligen i Norge och Sverige och det icke minst i Norrland en del av den invasion finnar, som särskilt omkr. år 1600 drog in här och slog sig ned i skogstrakterna under ideliga förföljelser från de bofastas sida. Till alla dessa skojare har till slut som ett ständigt droppande tillskott kommit och kommer alltjämt varje år dessa män och kvinnor, som kommit att glida ut och "bli nere", antingen av fattigdom, slöhet, någon ogärning, som tvingat dem att draga hemifrån, begär att leva det "fria livet" utan arbete och tvång och allehanda band eller "kärleken", som drev dem att följa någon mörk skönhet. Nog torde det ha rätt ganska stort förakt, hat, mången gång blodig fiendskap mellan de "riktiga" tattarne, storvandrarne, som de kallas i Norge, och skojarne, småvandrarne. Men det var och är ju samma liv, samma faror och "fiender", och så ha dessa grenar allt mer och mer sammansmält till en, som jag ville kalla det, folkroda. Det är denna röra, som vi nu kalla tattare. Ännu får man se tattarföljen, än uppenbarligen utländska, än levande sedan lång tid här i Sverige, av oblandat blod, mörk nästan blå hy och glänsande svart hår, bågformig näsa etc., än får man se skaror, där det är mörka och ljusa om varandra, degenererade svenska typer blandade med främmande, ett sorgligt folk. Ty om det kanske i ett och annat varit någon slags sedlig ordning bland de genuina tattarstammarne — även där torde det ha gått löst mer och mer — så är det förvisso den mest sedliga förvildning bland de så blandade följen. Man får se kvinnor med en bra barnflock kring sig, levande den

ena gången med en karl, en annan gång med en annan; "otaliga kvinnfolk har jag haft", sade en tattare, och all den råhet och smuts, som kan berättas för en eller man kan råka få bevittna, kan ej beskrivas. Det är upprörande nog, när det gäller äldre, det är himmelskriande, när man vet och ser barnen leva i detta.

Men har då intet gjorts för att få slut på eländet. Jo visst. Man försökte tidigt med de strängaste lagar. En tysk kejsare ålade tatarne år 1499 att inom 90 dagar skaffa sig stadigt arbete eller ock lämna landet, och med liknande lagar i andra länder var tattarsläkten omkr. 1500 dömd till landsförvisning från alla länder med undantag av Ungern, Ryssland och Turkiet. Man tog i än hårdare och behandlade tatarne rent av som odjur. Det är sannerligen en av de mörkaste tavlorna i civilisationens historia. Galgar och ihjul sattes i rörelse mot dem, näsor och öron höggos av; anno 1722 lästes kungörelser vid alla landsvägar i Österrike, att man kunde saklöst slå ihjäl tattare, det anordnades t. o. m. formliga jakter på dem, fina hovjakter, där arma tattarmödrar med barn i skogsdungarne voro villebråd i st. f. vildsvinen. Men då man fann sådana barbariska lagar och tilltag fåfänga, tatarne bara förökades och utbredde sig än mera, försökte man med mänskligare åtgärder och ville taga barnen till uppfostran och få in de äldre på offentliga arbeten, också det föga framgångsrikt. Upplysningstiden kom också med sitt svärmeri för "naturliv" och frihet, och då fick tatarne gott andrum, ja längre fram på 1800-talet, då det gick en strömning för allt österländskt, och man då fått klart för sig, att man i tatarne hade ett sådant österländskt folk mitt ibland sig, kom de riktigt på modet. Icke blott olika sorts vetenskaper sysslade med dem, utan tatarne voro begärliga ämnen för romanförfattarne, skalderna, musikerna, skådespelarne, man fann dem så intressanta. Det vart riktigt en guldålder för tatarne.

Förut har talats om huru man i Sverige redan i början på 1500-talet genom en mängd lagar av Gustaf Vasa och hans söner sökte få bort tatarne ur vårt land, varvid dessa dock oftast synas ha lyckats slingra sig bra undan. Kyrkan stötte dem också alldelles från sig. Laurentius Petri utfärdade med konungens tillåtelse under riksdagen i Stockholm 1560: "Med tartare skall presten sig intet befatta, hvarken jorda deras lik eller kristna deras barn". Under 1600-talet blevo lagarne ännu strängare, då myndigheterna i. o. m. ålades "låta dem straxt gripa, vad gods de medföra avhända och så många karlar der bland äro utan vidare rättegång upphänga och till lifvet straffa, men alla deras konor och barn skola de låta från härad till härad utur landet utdrifva". Man började dock snart inse olämpligheten och omöjligheten bli dem kvitt på det viset, varför regeringen sökte på annat sätt avskaffa den förargelse, som det hedniska folket väckte. Kyrkan kunde icke i längden sluta sin famn för dem. Därför heter det i 1686 års kyrkolag — vår ännu gällande, världens säkerligen bästa kyrkoförfattning — nog så förträffligt förresten: "Om de landstrykare, som hos oss tattare kallas, skulle uti vårt rike sig insmyga och här föda några barn eller föra nyligen födda med sig, åt vilka de begära döpelsen, då skall sådant tillåtas och föräldrarne troligen förmanas att sätta sig här neder på en viss ort, låta sig undervisa i den kristliga läran och träda till Guds församlings gemenskap eller i vidrigt fall lämna barnen kvar, vilka våra ämbetsmän skola låta försörja". Nu synes också framgent en humanare lagstiftning göra sig gällande, man vill hindra ytterligare följen att inkomma i riket och hämma "tartarens och zigeuners strykande omkring landet", få dem att välja fast bostad och ägna sig åt ett bestämt och hederligt yrke. Men det har ej satts allvar och kraft och kärlek bakom lagarne. Tattarföljerna ha fortsatt och fortsätta än i dag att leva sitt kringflackande, usla liv ibland oss, till som vi sett en oerhörd

plåga och tunga för den övriga befolkningen, ett liv mot all kristlig ordning. Länsmännen ha oftast, när dessa påtrugna gäster blivit för svåra, men klara brott ej förelegat, fört dem till ett annat distrikt. Lösdrivarlagen har ej blivit tillämpad, då de haft "yrke" och "kontanter" och kyrkolagen och barnavårdslagarne ha här, som i så många andra fall, ej fått träda i funktion. Man kan ju inte skaffa så många barn, hur vanartiga och i sedligt avseende försummade man än finner dem, som en tunga på socknen, där de mer eller mindre tillfälligtvis draga fram.

Säkerligen har dock minskning i deras antal inträtt, icke minst på senare tider. Människorna, även tattarne, ha fått större fordringar på livet, det går ej så lätt nu att gömma sig undan, när det behövs, som i forna dagar, det bär sig allt mindre att laga kopparkärl och bleckhinkar, när sådant nu köpas lätt och billigt i varje bybod, och folket vill inte så gärna som förr åt valackare och kvacksalvare lämna ut sina hästar, när dessa allt allmännare äro försäkrade och försäkringen riskeras. Och något har väl tron på trolldom och botande av människor och djur genom allehanda underligheter, där tattarne voro väl förfarna och anlitade, minskats — hjälper inte doktors medikamenter, finns det nu "homepatan" eller någon undergörande gubbe eller gumma i varje trakt. Men man skall därför ingallunda tro, att det som många menar "är slut med tattarne nu". Börjar man se närmare efter, skall man till sin förvåning märka, att de äro långt mer talrikt förekommande än man tänkt sig. För Europa ha de också uppskattats till omkr. 750,000 personer. Varje år inkomma i Sverige nya tattarföljen — det går just genom pressen en notis om ett sådant zigenarband på 16 personer, som vållat polisen svårt huvudbry — många "riktiga tattare", mörkhyade zigenare, ströva omkring, och de brokiga skofarföljena äro än fler. Många ha "fast bostad" någonstades, där de kanske äro någon liten tid, och draga därifrån

ut på sina turer. Det finns gamla tatarfamiljer "med anor" långt tillbaka, följn dem man känner igen år från år. I Norrland finns det tattare i mera avsidet byar i de flesta kustsocknar ända in på städerna liksom i många skogssocknar — jag skall ej nämna dem vid namn alla — de finnas i Dalarna, i skogstrakterna mot Nerike, synnerligen talrikt i Älfsborgs län, i Halland, Kristianstads län etc. etc. Under min prästtid har jag flerfaldiga gånger kommit i beröring med dem på olika sätt. Varje år särskilt på höstarna hava tidningarne att förtälja om sorgliga "tattardåd". Och jag har hört omdömen, att tatarföljerna på sistone i vissa trakter betänkligt tilltagit. Huru många tatarne i Sverige i verkligheten äro, kan man ej bestämt veta. Ingen statistik finnes tyvärr ännu. I församlingsböckerna förekomma långt ifrån alla. Det vet, som det sades här i början, varje präst, som döpt tatarbarn, föräldrarne ha ej kunnat påträffas där de med sin vanliga lögnaktighet sagt sig höra hemma. De döpta försvinna. Och de odöpta, de som dö — har någon präst begravt en tattare? — var äro de? Mörker. När man hör, att i Norge 1895 genom en officiell, noggrann beräkning de kringvandrande, "omstreiferne", sattes till 3,859 individer, därav 1,555 barn, jämte omkr. 1,500 vandrande gesäller, (1845 hade de norska tatarne beräknats till 1,145), torde man svårligen kunna sätta antalet tattare i Sverige under ett par tusen, kanske äro de långt flere. Och bakom en sådan siffra döljer sig såsom vi sett ett oerhört religiöst, sedligt och lekamligt elände.

Men är då all förbättring omöjlig genom kärlek, kristlig omtanke? Ja, är man genast i färd med att svara. Mången, icke minst mångt vänligt prästfolk, kan visa på ärligt gjorda misslyckade försök med tattare. Man tog av barmhärtighet något staccans tatarbarn från vägen, det fostrades i kärlek och tukt, det såg så lovande ut det hela — men så försvann gossen

eller flickan ett tu tre, när de blivit större. Blodets lockelser! Fångelseprästerna kunna tala om, huru de arbetat med tattarynglingar — det finns många t. o. m. gamla karlar av tatarsläkt som icke kunna läsa eller skriva eller ha spår till kristendomskunskap — men det var som intet "bet", intet tålmod, ingen ryggrad, karaktär finnes hos dem. De höra, säga alla, till de svåraste, de mest lönlösa på fängelserna. Och jag minns en familj i Värmland, mannen var skomakare, en präktig karl, ett bra hem hade de kunnat ha, flere snälla barn fanns där, men hustrun var av tattareblod. Hon kunde gå där hemma lång tid, ibland ett par år — och så försvann hon från allt. Hon måste ut till fädernas liv på landsvägen. Hon var borta en tid, kom åter hem, allt fick vara som förut, och så försvann hon åter. Gång på gång på det sättet.... Ja det syns omöjligt. Men för Gud och för människor med hans Ande, vishet och kärlek i sig är intet omöjligt. Jag skulle kunna berätta om vad de kristna i England åtgjort för de där levande, till ett par hundra tusen uppgående tatarne. Väckelsepredikanten Gipsy Smith — själv tattare — torde vara bekant. Men ännu närmare liggande och ur flere synpunkter lärorikt för oss i Sverige torde vara att höra om det välsignade arbete, som utföres i vårt grannland Norge. Där, efter många fruktlösa försök att få ordning och skick på fanterne, erhöll 1848 den sedan så bekante filantropen prästen Eilert Sundt, då ung universitetsman och lärare vid tukthuset i Kristiania, ett resestipendium för att i olika delar av landet undersöka tattarnes liv och förhållanden. Frukten av sitt arbete framlade han i sin 1850 utgivna "Beretning om Fante- eller landstrygerfolket i Norge, Bidrag til Kundskap om de laveste Samfundsforholde", en ingående och synnerligen intressant och livligt skildrande bok, varur också mycket hämtats för denna min lilla uppsats om tatarne. 1854 beviljade stortinget 24,000 kr. till ett försök under Sundts ledning att skaffa tatarne en

laglig näring och deras barn en ordentlig uppfostran, ett anslag, som sedermera regelbundet förnyades i flere år. Arbetet, som haft rätt stor framgång, inskränktes dock sedermera till det minsta möjliga, något som av sig själv hårt straffades, då antalet kringvandrande tilltog både genom förökning inom de större tatarfamiljerna och genom tillslutning av dåliga element från stad och land. Med innerlig känsla härför togs sedermera saken upp på ett stiftsmöte i Bergen 1893 efter ett föredrag av sogneprest Jakob Walnum. En komité tillsattes, och stortinget beviljade åt denna 5,000 kr. till förberedande arbete, som först och främst gick ut på att få översikt över antalet vandrande och tillståndet bland dem — en sorglig statistik som vi sett. Sedan komitén fått ytterligare anslag å 5,000 kr. kunde verket med sognepr. Walnum som generalsekreterare sättas i gång, och 1897 utgick ett upprop över landet, undertecknat av regering, riksdagsmän, samtliga biskopar, av landshövdingar, präster och en stor del andra män och kvinnor i olika ställningar, att komma till hjälp för anläggande dels av barnhem, dels av arbetarkolonier för vuxna bland tatarne. Det visade sig genast, att det var en sak, som alla kände sig vilja vara med och bära. Det inflöt betydliga bidrag, och snarare än man väntat kunde arbetet med barnhemmen börja. Med allmänt deltagande stiftades så 1899 "Foreningen til modarbejdelse av omstreifervæsenet". Den delar sig i 4 komitéer, en huvudkomité, den vestanfjeldske, i Bergen, den söndenfjeldske, den nordenfjeldske och Romsdals komité, vilka leda arbetet i de olika delarne av Norge.

Numera omfattar detta fyra grenar. Dels arbetet bland tatarbarn, för vilka det finnes barnhem, vardera för 38 barn, å Askviknæs vid Bergen, Lillegaarden vid Porsgrund och Rostad vid Trondhjemsfjorden. Där mottagas nu blott barn under 4 år och genom værgeraadens (barnavårdsnämndernas) försorg. Staten betalar för de barn, som sakna klar hemorts rätt, och de äro många. Om

i början stora svårigheter mötte denna verksamhet från tattarföräldrarnas sida och från andra föräldrar, som ej vilde ha med tattarbarnen att göra i de respektive församlingarnas skolor, och först och sist alltjämt från barnen själva, där så mycket ont måste övervinnas, så är dock det allmänna omdömet nu, att det går förunderligen gott, under den mest varmhjärtade kloka ledning, som vet, att kärleken är den största makten. Under en kyrklig studieresa i Norge 1914 föll "av en tillfällighet" två små tidningsblad "Paa hjemveien" och barnbladet "Maaltrøsten", utgivna för tattararbetet, i mina händer, och det var sedan en innerlig glädje för mig att genom det älskvärdaste tillmötesgående av prästerna Walnum få en inblick i den för oss svenskar nog i allmänhet alldeles okända verksamheten bland tattare och så i sällskap med ledaren för Trondhjems-kretsen, fängelsepastor Alfred Hauge — en ättling till den ädle norske folkväckaren Hans Nielsen Hauge — bl. a. besöka Rostads barnhem. En gammal härlig norsk gård, rosiga duktiga jäntor och pojkar, en den förträffligaste ledning. Det måste bli något av sådant — så helt annorlunda ett liv på landsvägen, till vilka barnen sannerligen ej längtade ut igen. Fast jag måste säga, att alla barnen till slut ville draga bort över bergen med den svenske prästen — sa' de.

Den andra grenen av verksamheten utgöres av arbetarkolonien på Svanviken vid Kristiansund, en betydande egendom, vilken 1899 som en den vackraste gåva skänktes till tattararbetet av änka och barn till den också här i Sverige som ägare till Skutskärs m. fl. stora verk väl kände statsrådet Astrup. Efter kyrkodepartementets anmodan har föreningen nu övertagit det arbete med de kringvandrande tattarnas bosättande, som den nya lösdrivarlagen föreskriver. Det är alltså nu där borta på Svanviken en hel liten värld för sig. Allehanda byggnader för det stora jordbruket — bl. a. höra till detta stora mossmarker, som skola uppodlas — verkstäder, församlings- och skollokaler, bygg-

nader för prästen-ledaren och övrig personal och så runt om 10 småhus för de kolonistfamiljer som slå sig ner där, förpliktigande sig vara där 11/2—2 år. Det är i sanning ett uppfostringsarbete. Män, kvinnor och barn från landsvägen, som nu skola uppfostras att inlemmas rätt i samhället, "att upptaga kampen mot sig själv och allt det gamla, förstå betydelsen av ett liv i arbete och förnöjsamhet och bli glada i sitt lilla hem och se välsignelsen av att bli nyttiga människor." Och även det tattararbetet med dess oändligt stora svårigheter har lyckligt bestått provet — med Guds hjälp.

När en tattarfamilj varit den föreskrivna tiden på Svanviken, så att de vant sig vid arbete och ett lugnt, ordnat liv, ställes det genom statens och föreningens hjälp så, att de få ett " eget hem" på lämpligt ställe ute i landet; och ett tjugutal forna tattarfamiljer äro nu förvandlade till arbetarfamiljer, lyckliga och glada, som vi ha allt skäl att tro.

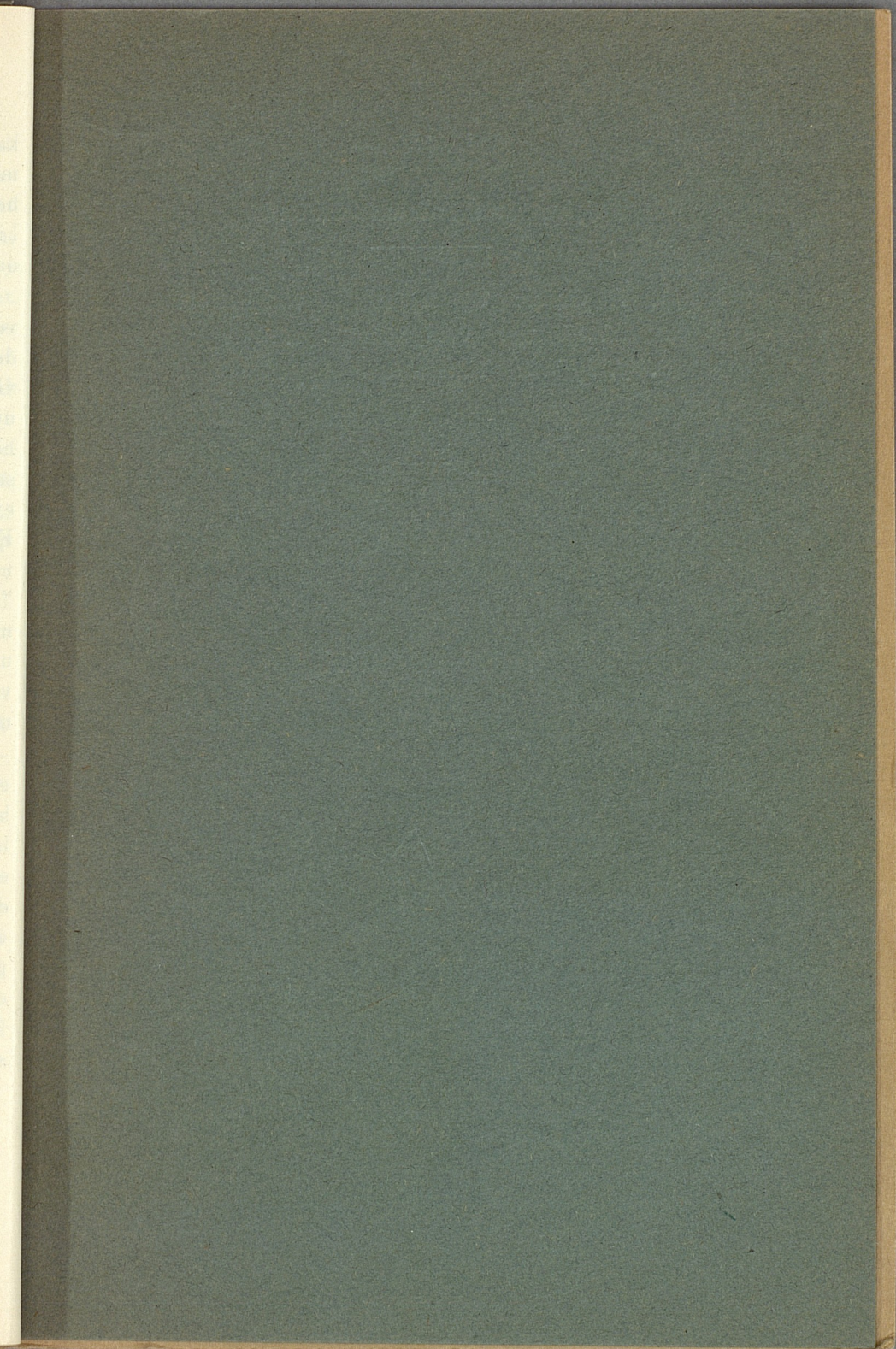
Det fjärde ledet i den kraftigt verkande "Föreningen mod omstreifervæsenet" är arbetarekolonien på Bergflött på Östlandet, som dock icke är beräknad för de egentliga tattarne utan för "geseller och enslige vandringsmænd", alltså motsvarande det svenska kyrkliga arbetet på Björknäs och Vemdalen.

Allt som allt må det sägas, att det är ett beundransvärt, storartat och välsignat arbete, som så utföres i Norge för vandringsfolket av frivilliga krafter och staten i trogen förening. Staten har förstått nödvändigheten av en väl ordnad verksamhet bland tattarne och stöder den med kloka lagar och ekonomisk hjälp — f. n. 12,000 kr. i statsbidrag till sekreteraravlöningar, vartill kommer inmot 25,000 i underhållsbidrag från stat och kommuner för barn och äldre på de olika hemmen och 12,000 kr. i statsbidrag för "bosättning genom statens hjälp" — allmänheten ger frikostigt sina bidrag genom ivrigt och glatt ver-

kande damkommittéer, barnföreningar etc. över hela landet, mer än 35,000 kr. förutom alla gåvor in natura, men det hela uppbares framförallt av mångas trogna, kloka, kristliga kärlek, Guds ande. Och därför har som vi sett, det omöjliga blivit möjligt.

I Sverige vad ha vi gjort för tattarelandet här? Mig veterligt intet. Gjort som prästen och leviten, gått förbi det slagna, det illaluktande, det som tycks förlorat. Och vi lida själva under följderna av att ha ett sådant folk utanför Guds och lagens ordningar mitt ibland oss, en pesthärd, en skamfläck för ett ordnat, kristligt, barmhärtigt samhälle. Och folket självt lider — kan du ej höra, går det ej till hjärtat barnajämmern genom natten? Och du känner Frälsarens ord: "Vem som förför..." — och däri ligger nog också den som låter de små förföras och förgås — "Vem som emottager...", "Gån ut på vägar och gården och nödga dem att komma in", "Människosonen har kommit att uppsöka och frälsa det förtappade". Och hans tjänare ville vi ju vara. Då får ej tattarne, det i många avseenden mörka vandringsfolket glömmas.

Vägen för ett välsignat arbete bland dem ligger ganska klar. Vi ha sett den i Norge. Just liknande synes vi behöva ordna det här: en fullständig statistik, tillfredsställande tillägg till lösdruvar- och barnavårdslagarne, så att ett oordentligt kringflackande förbjödes, barn av vandrande tattare utan vidare togos av Barnavårdsnämnderna till uppfostran i särskilda barnhem, då hemortsrätten ej är klar på statens bekostnad, och så en arbetskoloni och hjälp till egna hem för familjerna. Vore det ej på tid, att Sveriges folk, stat och kyrka, kloka huvuden och varma hjärtan och segerviss tro vaknade upp för denna sak? Gud vill det.

Skrifter

utgivna av Härnösands Stiftsråd

1. *R. Gothe*: Våra sjömän — vårt husfolk.
2. *K. Sjöberg*: Våra värnpliktige.
3. *J. Björck*: Tattare.

PRIS 20 ÖRE

Kungl. biblioteket, Stockholm

50001

000 818 068

www.books2ebooks.eu